

УДК 821.161.2'06-311.6.09

DOI <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2026-7-02>

**Художня концепція національної історії
в романі «Князь Кий» Володимира Малика**

**The Artistic Concept of National History in the Novel «Prince Kyi» by
Volodymyr Malik**

Віннічук Алла Петрівна,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри української літератури

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

orcid.org/0000-0003-0359-4169

Alla.Vinnichuk@vspu.edu.ua

Надійшла до редакції : 04 вересня 2026 р. Схвалено до друку : 14 вересня 2026 р.

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз художньої концепції національної історії в романі «Князь Кий» Володимира Малика. Розглянуто концепцію художньої інтерпретації історичного матеріалу, зокрема співвідношення історичної достовірності та авторського вимислу як ключового засобу конструювання історичної нарації. Досліджено домінантні мотиви, що визначають авторське бачення національної історії, серед яких формування патріотичної самосвідомості, осмислення історичної пам'яті та конструювання ідеї національної єдності. Охарактеризовано жанрово-структурні особливості твору, що поєднують елементи історичного роману, пригодницького наративу та біографічної реконструкції. Проаналізовано образотворення центрального персонажа – князя Кия, його функціонування як символу національної ідентичності. У статті доведено, що художній роман В. Малика виконує роль не

лише відтворення минулого, а й його актуалізації в сучасному культурно-історичному контексті, підкреслюючи функцію літературного тексту як засобу формування колективної національної свідомості.

Ключові слова: художня інтерпретація, національна історія, історичний роман, художній вимисел, «Князь Кий», Володимир Малик, історична пам'ять, національна ідентичність, жанрова специфіка.

Abstract. The article presents a comprehensive analysis of the artistic conception of national history in Volodymyr Malik's novel Prince Kyi. The study examines the concept of artistic interpretation of historical material, particularly the relationship between historical accuracy and authorial fiction as a key means of constructing historical narration. Dominant motifs shaping the author's vision of national history are investigated, including the formation of patriotic consciousness, the reflection on historical memory, and the construction of the idea of national unity. The genre-structural features of the work are characterized, combining elements of the historical novel, adventure narrative, and biographical reconstruction. The depiction of the central character, Prince Kyi, is analyzed, highlighting his function as a symbol of national identity. The article demonstrates that Malik's artistic novel performs not only the role of reproducing the past but also of actualizing it within the contemporary cultural-historical context, emphasizing the function of the literary text as a means of shaping collective national consciousness.

Keywords: literary interpretation, national history, historical novel, artistic fiction, «Prince Kyi», Volodymyr Malik, historical memory, national identity, genre specificity.

Постановка проблеми. Потреба переосмислення національного минулого стає особливо виразною в умовах соціальних трансформацій, які супроводжуються зміною ціннісних парадигм, переглядом історичних наративів та формуванням нових моделей колективної ідентичності. Художні твори на історичну тематику моделюють уявлення про минуле, структурують культурну пам'ять та формують національну свідомість. Історичний твір

виконує функцію медіатора між документальною історією та художньою інтерпретацією, надає подіям емоційного, морального і культурного вимірів.

Роман «Князь Кий» Володимира Малика є художньою спробою реконструкції найдавніших сторінок української історії. Автор змальовує становлення Києва як центру політичної та духовної влади, апелює до легендарних джерел, збагачує оповідь національними символами й образами. Такий підхід дозволяє розкрити не лише художню цінність твору, а й виявити, яким чином формуються історичні наративи у масовій свідомості.

Аналіз роману «Князь Кий» В. Малика у контексті історичної белетристики дає змогу виявити специфіку авторської інтерпретації національного минулого, простежити взаємодію історичної правди та художнього вимислу, а також з'ясувати вплив літератури на формування уявлень про національну ідентичність. Урахування культурного, ідеологічного та жанрового контекстів дозволяє об'єктивно оцінити значення роману в українському літературному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна українська наукова думка демонструє зацікавлення до творчої спадщини В. Малика, що простежуємо як у загальних оглядах історичної прози, так і в спеціалізованих дослідженнях, присвячених окремим творам письменника. Тематичний та жанровий потенціал історичних романів автора розглядається крізь призму проблем ідентичності, етики, наративної структури та рецепції.

У розвідці Л. Віщенії [4], яку присвячено 100-річчю від дня народження В. Малика, подано узагальнений огляд творчості митця, зацентровано на авторській послідовності в утвердженні національних цінностей через художнє осмислення історичного матеріалу.

У статті К. Волинського [5] простежено зв'язок між особистісними рисами письменника та його ідейно-художніми орієнтирами.

Г. Максименко [8] виокремлює ціннісні константи, закладені у творах В. Малика, зокрема розглядає їх крізь призму загальнолюдських та національних уявлень.

Окремий напрям сучасної рецепції становлять розвідки, присвячені роману «Князь Кий». Так, Л. Нечаюк [10] здійснює ґрунтовний аналіз образної системи твору, аналізує опозицію персонажів у межах концепту антиподності, виокремлює «гунську тему» як важливий складник сюжетної динаміки.

У форматі ширшого дискурсу масової літератури творчість В. Малика аналізує С. Філоненко [14], підкреслюючи її функціонування в координатах історико-пригодницького жанру, що поєднує розважальну динаміку з просвітницьким пафосом.

З'ясовують характер історичної белетристики В. Малика І. Козюра та В. Козюра, науковці акцентують на синтезі епічної оповіді з романтизованими мотивами пригодницької прози, у якій національно-історичний матеріал набуває художньої завершеності через дієвий сюжет, виразних героїв та чітко окреслені моральні орієнтири.

Звернення до давньоруської тематики у романі «Князь Кий» стало логічним продовженням авторського задуму, втіленого в попередніх історичних творах, зокрема в тетралогії «Таємний посол» та романі «Чорний вершник».

Постановка завдання: проаналізувати специфіку художньої інтерпретації національної історії в романі «Князь Кий» В. Малика; визначити співвідношення історичної правди та художнього вимислу як компонентів авторської інтерпретації минулого; дослідити мотиви, що формують авторську концепцію національної історії; охарактеризувати жанрові особливості твору; розкрити специфіку образотворення центрального персонажа та його роль у формуванні ідеї національної єдності.

Виклад основного матеріалу. Проблема співвідношення художньої вигадки та історичної достовірності в романі «Князь Кий» Володимира Малика постає як ключовий аспект у сучасному науковому дослідженні прози митця. Автор моделює давньоруську добу, послуговуючись джерельною основою – літописи, археологічні пам'ятки, етнографічні дані – однак репрезентує її крізь призму художнього переосмислення. Композиційна структура твору тяжіє до епічної масштабності, що дозволяє не лише відтворити загальну атмосферу історичної епохи, а й сформувані уявлення про неї відповідно до авторської ідеї.

У художньому просторі реконструюється уявний образ Києва як осердя державотворення, а постать Кия набуває ознак символу – не лише історичного персонажа, а й уособлення моральної сили, покликання, здатності до жертвності й об'єднання.

Такий підхід послідовно реалізується у ключових епізодах роману. Кий постає як герой, покликаний вести народ до об'єднання, – *«Друзі! Братове! Нині вирішується доля полянського племені! ...Я упевнений – ми переможемо! А боги допоможуть нам!»* [9, с. 195]. Отже, автор підкреслює концепцію історичної місії героя. Навіть архітектоніка образу Київської Русі будується на підставі сакралізованого уявлення про центр сили: *«Там живе наш дядько Межамір! Там частка роду нашого – русь!»* [9, с. 211]. Такі фрази формують символічну вісь оповіді – Київ як точка зародження не лише політичної сили, а й духовної єдності.

У межах концепції історичної правди В. Малик упроваджує у романі «Князь Кий» образи, що тяжіють до типологічної узагальненості, однак водночас зберігають індивідуалізовану психологічну мотивацію. Така подвійна наративна стратегія дозволяє автору зберегти баланс між художньою вигадкою та історичною автентичністю. Постать Кия як історичного лідера формується не лише через зовнішній сюжетний рух, а й через низку етичних випробувань, які підкреслюють його моральну домінанту як національного героя. Характеристика героя детермінується динамікою міжособистісних конфліктів і стратегічного мислення, що постає в межах історичних обставин, але подається крізь призму художнього осмислення.

На цьому тлі особливу вагу набуває протиставлення Кия та Чорного Вепра – персонажа, який уособлює відчуження від моральних цінностей, закорінені у традиції роду. Мотив братовбивства, якого вдається Вепр, виступає не лише фабульним поворотом, а й репрезентацією зради роду, порушення сакральної гармонії. Як свідчить фраза Чорного Вепра: *«Поляни! Родовичі! Я єсь князь ваш!...»* [9, с. 166], – ця позиція викристалізовує світоглядний розрив між героями. Кий, навпаки, діє відповідно до ідеалів єдності й честі: *«Сам Тенгріхан покликав гуннів до панування над іншими народами і племенами, і це панування*

– на десять тисяч літ!... Бо за вас вступився ваш князь Чорний Вепр, котрий пообіцяв – і за себе і за вас – вірно служити мені і під час миру і під час війни...» [9, с. 166]. Автор свідомо підкреслює ідейне напруження, яке веде до кульмінації морального вибору.

Аналізуючи структуру романного образу у творі «Князь Кий», Л. Нечаюк [10] зосереджується на феномені антагоністичної пари персонажів, формує концепцію образів-антиподів як жанрову ознаку історико-пригодницької прози В. Малика. Центральним у цій опозиції постає образ Чорного Вепра – персонажа, який поєднує риси гунського та слов'янського походження, символізуючи, в художньому вимірі, міжетнічне й ментальне розмежування. Автор наголошує на штучному, але сюжетно вмотивованому конструюванні цього образу, що уможлиблює поглиблену інтерпретацію конфлікту особистого й колективного, внутрішнього й суспільного, родового й позародового.

Послідовне протиставлення Чорного Вепра Кию, що втілює ідею об'єднавчого державного начала, розгортається на рівні ціннісних орієнтацій. Якщо Кия зображено як мудрого правителя, здатного до інтеграції сил роду та племені, то Вепр реалізує концепт насильницького захоплення влади, руйнівної стратегії домінування, зради та морального спустошення. Ця бінарна структура дозволяє В. Малику актуалізувати глибинні морально-етичні конфлікти, що постають універсальними для будь-якого історичного періоду: *«Ні, Чорний Вепре, він загинув від твоєї руки! Хай усі знають, що то ти вистрілив у спину своєму братові!» ... «Ми не визнаємо тебе за князя!» – «Братовбивець!»* [9, с. 166]. У такий спосіб роман набуває ознак художнього моделювання національного міфу, де боротьба за владу одночасно виявляє природу правління, а також засади легітимності лідера в архаїчному соціумі [10, с. 117].

У романі історична правда подається не як хронікальна точність, а як ідея моральної історії. Саме через протиставлення образів, побудованих на глибокому психологічному конфлікті, В. Малик формує метафору національного вибору: між силою і справедливістю, між узурпацією і згодою,

між владою і служінням. У цій художній концепції на першому плані не фактологія, а концептуалізація історичної правди як ціннісного орієнтиру.

Автор майстерно відтворює суспільну структуру, воєнні конфлікти та культурні коди давньослов'янського світу. Основу історичної реконструкції складають численні етнографічні деталі, топоніми, звичаєві практики, що формують у читача враження автентичного культурного простору: *«Над безлюдним степом зависла сонна тиша. Ні хмаринки на небі, ні подиху вітерецю. Тільки чути, як ліниво пересвистуються бабаки та шелестить під кінськими копитами сива ковила»* [9, с. 22]. Письменник не лише відтворює зовнішній вигляд побуту, а й демонструє його через діалогічні структури, поведінку персонажів, символічну систему образів.

Однією з промовистих сцен, у яких реалізується образна репрезентація родових традицій та ритуальних практик, постає епізод звернення старійшини Тура до язичницьких богів. Цей момент не лише відтворює дохристиянське уявлення про сакральність звичаю, а й функціонує як художнє відображення морального коду спільноти. У тексті читаємо: *«О ясноликий Хоросе-Світовиде, і ти, грізний Перуне, ви чуєте мене?.. Це старійшина роду русів, що з племені полян, богобоязний Тур, звертається до вас... Дякую вам, боги, за те, що вклали в мої руки силу, а в очі – далекозорість! А ще дякую за те, що наслали під мій спус і під списи моїх синів – Кия, Щека та Хорива – жадану здобич! Частина її по праву належить вам, боги, і ви одержите требу...»* [9, с. 7]. Така сцена не обмежується функцією зображення побутової обрядовості – вона демонструє ієрархічну побудову родового устрою, де старійшина виступає як представник племені перед надприродними силами. Жертвоприношення, згадане в монолозі, маркує не лише духовну відданість, а й моральну відповідальність за колективне благо, підкреслює сакральний зв'язок між воєнною доблестю, родовим устроєм і віруваннями. У такий спосіб ритуал постає в романі не як формальність, а як акт колективного самоствердження та єднання громади, що набуває символічної ваги в структурі наративу.

Також окреслена географія місцевості, згадки про стародавні топоніми та етноніми (наприклад, «Анти», «Поляни», «Гуни»), підкріплює відчуття

історичної достовірності: *«Слов'яни здавна жили по Дністру і по Бугу, по Росі і по Дніпру, по Десні і по Прип'яті аж до Карпат і Вісли»* [9, с. 7]. Автор не апелює до конкретних дат чи аналітичного апарату, але формує художнє середовище, в якому реконструкція історії здійснюється через деталь, ритуал і дію. У такий спосіб В. Малик не просто змальовує минуле, а формує специфічну національну міфологію, де художня правда слугує способом осмислення історичної ідентичності.

У романі «Князь Кий» В. Малик не лише відтворює міфологізовану історію заснування Києва, а й намагається реконструювати соціально-політичний контекст доби, у якому відображено становлення інститутів влади, формування спільноти, ментальні орієнтири племені. У другій половині твору, зокрема в розділах, де описано підготовку до вирішального бою, зрада Чорного Вепра, внутрішні міжродові суперечності та завершальний виступ Кия на вічі, автор прагне історично вмотивувати події, які в літописах збереглися у вигляді короткої згадки про заснування міста.

Джерелом художньої правди стає діалог між героєм і громадою, в якому втілено архаїчні механізми ухвалення рішень: *«Ми вільні люди й живемо в самоправстві – скликаємо віче і вибираємо князем найдостойнішого! Чому ж зараз маємо відступати від покону батьків?»* [9, с. 147]. У цій сцені розкрито ідею про демократичні засади давньослов'янського устрою, де особистість не нівелюється громадською волею, а має змогу висловити її і реалізувати.

Історична правда, трансформована у художній формі, виявляється й у побутових деталях: описах військової організації, стосунків між родами, ролі старійшин, системі релігійних уявлень, зокрема культурі Перуна, практиці жертвоприношень, яка фіксується автором не як фантастичний елемент, а як вмотивована частина духовного життя. Таким чином, роман конструює історичну реальність на межі між міфом, фольклорною традицією і фактами, не претендуючи на документальність, але водночас і не вдаючись до відкритої вигадки.

Історичні джерела, зокрема «Повість временних літ», подають інформацію про князя Кия обмежено, кількома фразами. У романі В. Малик послідовно й

аргументовано розгортає цю згадку, наповнюючи її внутрішньою логікою, психологією героїв, мотивацією вчинків. У такий спосіб формується художня правда, яка не заперечує літописної основи, а наповнює її соціальним, моральним і духовним змістом. Саме ця якість твору надає йому ознак історичного роману, що претендує не лише на художнє зображення минулого, а й на його смислове пізнання.

Побудова сюжету у романі «Князь Кий» підпорядкована стратегічному прагненню автора передати не лише перебіг історичних подій, а й сконструювати ідеологічно вивірену модель національного поступу. Сюжетні елементи у творі вибудовуються навколо ключових протиставлень: рідна земля – чужинська орда, племінна єдність – братовбивча ворожнеча, спадкоємність звичаїв – руйнівна амбіційність. Така структура дає можливість автору послідовно розгортати тему єдності та відповідальності перед рідним краєм як визначальних орієнтирів для майбутнього князя, символу національного об'єднання.

Послідовність розгортання подій у романі не випадкова: логіка наративу підпорядковується ідеї трансформації полянського воїна Кия на лідера-провідника, здатного об'єднати роди. На початку роману Кий представлений як відданий воїн і мудрий радник, однак без офіційного статусу владаря. У міру загострення внутрішньоплемінного конфлікту та появи зовнішньої загрози (образ гунів), Кий поступово бере на себе відповідальність за плем'я. Автор навмисне структурує сюжет так, щоб становлення героя відбувалося не через зовнішні досягнення, а через моральний вибір, здатність до прощення, самопожертви та відданості.

Композиція роману акцентує на переломних моментах життя Кия: розлука з родом, викрадення, випробування в полоні, повернення до племені, виступ проти зради, перемога в бою, визнання вождем. Ці віхи формують не лише драматургічну послідовність, а й виявляють глибинний задум автора: показати, що особистий шлях героя суголосний із історичним становленням народу. Авторське бажання зобразити героїчне минуле як взірць сучасному читачеві

підсилюється саме завдяки чіткій, виваженій композиції, яка не лише розповідає, а структурує сенс.

Композиційна цілісність роману «Князь Кий» виявляється не лише у логічно впорядкованому розгортанні сюжету, а й у майстерному чергуванні епізодів побутово-реалістичного, драматичного й героїко-епічного характеру. Така побудова надає структурі твору багатовимірності, що дозволяє розкрити глибину авторського задуму через поєднання історичної реконструкції з ідеалізованою моделлю поведінки. В оповіді не переважає сухий хронологізм, натомість сюжет насичений образами, діалогами, моральними роздумами та сценою внутрішнього конфлікту.

Лінійне розгортання оповіді, що супроводжується періодичними ретроспективними вставками, виконує функцію розкриття внутрішньої мотивації персонажів. Зокрема, історія Чорного Вепра вводиться як паралельна сюжетна лінія, що акцентує розбіжності світоглядних орієнтирів двох опозиційних персонажів, укорінених ще в їхньому дитячому досвіді та родових традиціях. На відміну від Кия, який уособлює ідею об'єднання на основі згоди, Вепр транслює прагнення до панування через силу. Його вчинки, як-от участь у змові з Ернаком або покарання Малка за прояв слабкості, набувають характеру виявів насильницької ієрархії: «*Чорний Вепр помітив вагання хлопця і затопив йому кулаком в обличчя*» [9, с. 229]. Подібні дії не лише розкривають жорсткий характер героя, а й репрезентують його у якості образу, протилежного моральному ідеалу.

Конфлікт між Києм і Чорним Вепром структурує сюжет і втілює головну ідею про моральну природу лідерства. Один із діалогів героїв фіксує глибину розриву між ними: «*Бажаю, кагане, щоб ти допоміг приборкати роди, які не покоряються мені...*» [9, с. 161] – проголошує Чорний Вепр, і ці слова демонструють не лише його схильність до тиранії, а й повну відсутність поваги до принципу народного волевиявлення.

Символіка зневаги до традицій, зокрема спроба обійти віче та самовільно проголосити себе князем, простежується і в епізоді захоплення влади: «*Я єсмь князь ваш...*» – звертається Вепр до полонених, однак його переривають: «*Ми*

тебе не вибирали... Хіба було віче наших родів або старійшин?» [9, с. 156]. Така реакція засвідчує опір спільноти спробам узурпації влади без легітимного механізму обрання, що є наскрізною темою твору.

Фінальна сцена двобою між Києм і Чорним Вепром виконує функцію кульмінації не лише зовнішнього конфлікту, а й морального вибору. У зверненні до громади Кий проголошує: *«Я стану з ним на герць – що б там не було! Хоч би супроти мене виступили всі сили – земні й небесні!»* [9, с. 246] – цим підкреслено його готовність до самопожертви в ім'я спільного блага.

Композиція роману дозволяє розгорнути багаторівневу оповідь, у якій пригодницький сюжет поєднується з ідеєю формування образу правителя. Герой проходить умовний шлях ініціації, що включає вихід із безпечного середовища, серію випробувань і повернення з набутою мудрістю. У межах цієї структури змальовується і фінальний конфлікт, який завершується смертю Чорного Вепра. Цей акт подано не як приватну розправу, а як історично обумовлений вибір: *«...зустріч з Чорним Вепром – це смерть для нього!»* [9, с. 165] – так думає Кий, усвідомлюючи приреченість сутички з ворогом, який зрадив рід.

Фінальні епізоди роману утверджують концепцію нової моделі влади, заснованої не на силовому домінуванні, а на моральному авторитеті, який постає результатом згуртованості, духовної стійкості та згоди. У зверненні Кия до громади артикулюється провідна ідея об'єднання як передумова перемоги над ворогом і стабільного державного устрою: *«Ось та сила, що перемогла гуннів! Отже, вона передусім у єдності споріднених племен, в одностайності волі і вчинків їхніх князів!»* [9, с. 267]. Ця цитата виконує не лише підсумовуючу функцію політичного протистояння, а й морально-філософського узагальнення, у якому закладено концепт легітимної влади.

Образ віче, що з'являється в завершальних розділах твору, виконує роль символічного акту, в якому фіксується новий суспільний порядок, заснований на взаємоповазі, відповідальності та принципі громадського вибору.

Центральну роль у романі відіграють діалоги, побудовані на внутрішній напрузі, афористичних формулюваннях і розгорнутих розмислах героїв. Через

мовлення персонажів автор розкриває ціннісні орієнтири, формує уявлення про історичну пам'ять і духовну основу влади. У цьому контексті промовистою є ремарка, пов'язана з історичним досвідом минулих поразок: *«Хіба б змогли готи Вінітара здолати короля Божя, якби його союзники не далися Вінітарові обдурити себе і легковажно не розійшлися по своїх землях?»* [9, с. 267]. Такий фрагмент, умонтований у тканину художньої оповіді, виконує функцію застереження, натякаючи на руйнівні наслідки втрати єдності, зневаги до спільного інтересу та недалекоглядності політичного мислення.

Таким чином, сюжет і композиція у романі «Князь Кий» не функціонують ізольовано від ідеї, а навпаки – є дієвими засобами реалізації авторського задуму. Структура твору дозволяє втілити багаторівневий наратив: від особистої драми до загальнонаціонального становлення. Композиційне завершення, що наголошує на єдності, гідності та історичному виборі, трансформує роман у модельний текст для осмислення витоків української державності. Саме в такому жанрово-композиційному поєднанні криється здатність історичної белетристики впливати на колективну свідомість – через сюжет, характер, мову та структуру твору.

Жанрові можливості історичної повісті відображають оригінальні варіанти репрезентації знань історії рідного краю. Їм притаманні такі особливості: постійне випробування персонажів твору, максимально наближений до читача головний герой, використання міфологічних образів та сюжетів, що породжують ланцюг історичних, естетичних, моральних алюзій. Усе це розширює та поглиблює концептуальну картину світу, створює ту духовно-емоційну атмосферу, в якій органічна єдність естетичних і моральних переживань збагачує й духовно розвиває її особистість, стимулює динаміку національного духу.

Образ Кия поступово трансформується з представника роду на справжнього провідника племені – не лише завдяки героїзму, а й моральній позиції. У вирішальному зверненні до полянських родовичів він говорить: *«Слухайте всі, хто прийшов сюди з Чорним Верпом!.. Хто хоче жити – здавайтеся!.. Не піднімайте меча проти братів ваших!»* [9, с. 245] – ці слова

виявляють не тільки стратегічну проникливість, а й глибоку етичну засадничість мислення Кия.

Кульмінаційне протиставлення Кия й Чорного Вепра втілює в собі конфлікт між справжнім вождем і самозванцем. Останній, виправдовуючи зраду співпрацею з гуннами, волає: *«Я ваш князь, поляни! З дідапрадіда князь! До мене переходьте всі!»* [9, с. 245] – але одразу отримує публічне звинувачення в зраді й братовбивстві: *«Ти зрадник, а не князь! Ти – братовбивця!»* [9, с. 246].

У сцені визнання Кия новим князем (*«Кия хочемо князем! Кия!»*), автор подає глибоку рефлексію над природою влади як народного мандата: *«Князь має владу над кожним із нас, а віче має владу над князем!»* – підкреслюється первинність колективного волевиявлення, що трансформує лідера в носія спільної відповідальності.

У романі «Князь Кий» зіткнення особистостей розкриває архетипічні моделі поведінки: боротьба за спільноту, за землю, за пам'ять. Усі діалоги, роздуми та вчинки головного героя формують не просто історичний образ, а моральну категорію. Через цю оптику читач отримує не лише сюжет, а й код ідентифікації – у формі опозиції, боротьби, морального вибору. У кожній сцені, у кожному персонажі втілено ідею, що історія не є механічною сукупністю подій, а наслідком вибору, за який несе відповідальність кожен.

У цьому контексті слушною є думка Г. Максименко, яка наголошує на глибокій інтерпретаційній функції історичної прози. За її словами, історичне письмо постає як спроба осягнення етичних координат, на яких тримається не лише розповідь, а й сам акт пам'яті: *«Історія приваблює письменників багатьма загадками... на тлі яких висувають проблеми історичної пам'яті, національного поступу, героїчної етики, морального вибору, співвіднесеності людини й світу»* [8, с. 56].

У структурі роману «Князь Кий» важливими є не лише центральні постаті, а й другорядні персонажі, кожен із яких має виразно окреслену художню функцію. Образи Радогаста, Меланки, Велемудра, Гордині, Чеська, Славуні й інших відіграють роль семантичних вузлів, навколо яких розгортається поліфонічна картина історичного буття. Створюючи ці образи, В. Малик не

лише вписує їх у канву сюжету, а й формує в межах кожного з них окремий концепт – ціннісний, соціальний, історичний.

Радогаст постає як носій стриманої сили – старший брат, радник, провідник роду, чия стратегія ґрунтується не на емоційній імпульсивності, а на розважливості та усвідомленні відповідальності. У його репліці: *«Мені здається, звістка, привезена русами, така важлива, що легковажити нею не слід!.. Чи варто зараз посилати слів, як радить старійшина, не знаю. Треба подумати»* [9, с. 51], – виразно простежуємо логіку зваженого вибору як передумови збереження стабільності. У такий спосіб автор підкреслює опозицію між Радогастом і Чорним Вепром, що мислять у діаметрально протилежних координатах.

У структурі роману Радогаст виконує функцію морального осердя, що утримує баланс між племенами, однак виявляється неспроможним протистояти загрозі розпаду. Його позиція не отримує політичного втілення, що надає розповіді трагічного звучання. На відміну від Радогаста, Гординя уособлює ситуативний розрахунок. Застереження щодо ймовірної узурпації влади русами, озвучене Києм – *«Ось тому, мабуть, старійшини і не погодяться обрати мене чи кого-небудь з русів, – побояться, щоб не посіли князівства назавжди...»* [9, с. 71], – логічно відсилає до позиції Гордині як представника прагматичної частини родової старшини, орієнтованої на збереження рівноваги між родами навіть ціною поступок.

Меланка, сестра Кия, у романній структурі виконує роль носія емоційної пам'яті роду. Її мовчазна присутність, діалогічні реакції та жертвна поведінка репрезентують утілення традиційної жіночої функції в архаїчному суспільстві – охоронниці зв'язку поколінь. У її ставленні до Кия, родичів і громади простежується не лише любов, а й відповідальність за колективну цілісність. На протигагу їй, Гординя як персонаж демонструє іншу логіку дій – політичну маневровість, що не завжди підкріплюється моральним орієнтиром. Такий підхід дозволяє автору вивести тему вибору: між гідністю й вигодою, між свободою й безпекою, між історичною відповідальністю й ситуативною вигодою.

Чесько, молодий соратник Кия, є символом нового покоління, здатного діяти, не зраджуючи цінностей. Його постійна присутність у вирішальних моментах роману, зокрема в епізодах військової підготовки та битви, засвідчує, що автор інтерпретує лідерство як моральну довіру, а не адміністративний привілей.

Образ Велемудра – жерця, хранителя традиції – інтегровано в структуру тексту як уособлення сакральної пам'яті. Його застереження до Чорного Вепра: *«Княжичу, ти зневажив Світовида, ти образив Перуна, ти відібрав у них потребу! Цим накликав гнів богів на себе і на все наше плем'я!»* [9, с. 130], – підкреслює не лише моральну приреченість героя, а й порушення основного закону гармонії, який тримає рід у єдності з сакральним. У такий спосіб Велемудр озвучує голос предків, що попереджає, але не змінює хід подій.

Окреслена в романі «Князь Кий» В. Малика «гунська тема» функціонує як художній засіб історизації міфологічного та, водночас, міфологізації історичного. Уведення теми гунів виконує роль контрасту до основної сюжетної лінії, яка розгортається навколо князя Кия та його братів. Такий композиційний прийом забезпечує не лише підсилення образу позитивного героя, але й створює ідеологічно навантажене тло, що виявляє елементи системної тенденційності в авторській інтерпретації історичних подій. Мистецьке вирішення постаті Аттіли, зокрема епізоду братовбивства, підкреслює концепцію внутрішнього самознищення, що започатковується актом привласнення влади.

Письменник подає образи гунських ватажків як гіпертрофовано негативні: вони уособлюють жорстокість, хижацьку мораль та жадобу влади. Аттіла змальовується як архетип деспота, здатного на маніпуляцію, насильство і зраду, а його дії подані крізь призму ритуалізованої жорстокості. Така подача повністю підпорядковується загальній ідеологічній структурі твору, де «чужі» постають як абсолютне зло, що протистоїть спільноті, об'єднаній навколо національного героя... [15, с. 50].

Отже, система персонажів у романі «Князь Кий» Володимира Малика – це не лише засіб розгортання сюжету, а й інструмент вираження авторського концепту, що ґрунтується на ідеях морального вибору, національного

самоусвідомлення та відповідальності перед минулим. Кожен образ функціонує в межах складної художньої структури, де особисте і загальне перебувають у стані постійної взаємодії, а характер – це не лише психологічна особливість, а репрезентація цілого світогляду.

Висновки. Аналіз роману «Князь Кий» В. Малика дає підстави стверджувати, що літературна реконструкція національного минулого в художньому наративі функціонує не лише як форма збереження історичної пам'яті, а й як засіб концептуалізації моральних основ суспільного буття. Автор застосовує засоби епічного зображення, символічного моделювання й діалогічної структури, створює багатоаспектний текст, у якому зображення історичних подій поєднується з формуванням архетипних уявлень про владу, справедливість і суспільну єдність.

Роман «Князь Кий» послуговується жанровою моделлю історико-пригодницької прози, у межах якої реалізовано кілька рівнів текстової репрезентації подій: сюжетно-дієвий, ідеологічний та символічний. Кожен із них виконує окрему функцію – оповідну, пояснювальну або концептуальну, що забезпечує інтегроване осмислення минулого як простору морального вибору. Композиційна побудова тексту – від виходу героя зі звичного середовища до символічного заснування міста – відповідає структурі міфологічного наративу, де головний персонаж постає не лише як історична фігура, а як втілення національного ідеалу.

Центральною проблемною віссю твору є протиставлення двох моделей влади – жертвовного служіння громаді й насильницького домінування, які репрезентують відповідно образи Кия та Чорного Вепра. Автор реалізує цю антитезу не лише у зовнішньому сюжетному конфлікті, а й у внутрішніх монологах, репліках, діалогах, де формулюються основні концепти твору. Завдяки цьому історична реконструкція набуває філософського виміру, що дозволяє трактувати твір як художню форму вираження суспільної етики.

Таким чином, роман «Князь Кий» Володимира Малика функціонує як багаторівнева художня система, у якій поєднуються жанрові риси історичної епопеї, наративи морального вибору та моделювання національного міфу.

Такий підхід дозволяє трактувати твір як важливу ланку в українській історичній белетристиці другої половини ХХ століття, що репрезентує не лише інтерпретацію минулого, а й його концептуальне осмислення у морально-ціннісному вимірі.

Список використаних джерел:

1. Андрусів С. Модус національної ідентичності: львівський текст 30-х років ХХ століття. Тернопіль : Джура, 2000. 340 с.
2. Віннічук А. Український історичний роман: шляхи становлення та розвитку. *Українська література: історичний досвід і перспективи*, 2023, № 1. С. 44–47. <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2023-1-44-57>
3. Віннічук А. «Геройство мусить мати нагороду». Концепція історичного минулого України в романістиці другої половини ХХ століття. Монографія. Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2010. 214 с.
4. Віщения Л. До 100-річчя від дня народження Володимира Малика. Слово Просвіти. Всеукраїнський культурологічний тижневик. ч. 7, 18–24 лютого 2021 р. С. 12–13.
5. Волинський К. «Уроки Володимира Малика». *Літературна Україна*. 1998. 8 листопада. С. 7.
6. Дорофєєва А. Художній простір тетралогії Володимира Малика «Таємний посол». *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2011. Вип. 16. С. 96–97.
7. Козюра І., Козюра В. «Володимир Малик: життя і творчість». Полтава : АСМІ, 2003. 118 с.
8. Максименко Г. Загальнолюдські та національні цінності у дзеркалі творчості Володимира Малика. *Вісник Маріупольського державного університету*. Сер. : Філологія. 2013. Вип. 8. С. 52–58.
9. Малик В. Князь Кий. Роман. Харків : «Фоліо», 2009. 539 с.
10. Нечаюк Л. «Образи-антиподи в історико-пригодницькому романі Володимира Малика «Князь Кий». *Грані*. 2021. № 2. С. 115–120. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-2/21>

11. Приліпко І. Історична белетристика ХХ – початку ХХІ ст. [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Додатковий том. Кн. 1: А–Я / Редкол. : В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2021. 773 с.
12. Спогади. Листи до брата і друга : в 3 ч. / Володимир Малик. Полтава : Інтер Парк, 2020. передм. : О. Сиченко, Н. Іваницька. 2020. 284 с.
13. Федоренко О. Козацька тематика в українській романістиці другої половини ХХ ст. *Мова і культура*. (Науковий журнал). Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. Вип. 19. Т. III (183). С. 207–211.
14. Філоненко С. Місія здійснення: популярна література у дзеркалі критики: літературно-критичні статті. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 183 с.
15. Філоненко С. Масова література в Україні : дискурс / гендер / жанр : монографія. Донецьк : ЛАНДОН–ХХІ, 2011. 432 с.

References:

1. Andrusiv, S. (2000). *Modus natsionalnoi identychnosti: lvivskyi tekst 30-kh rokiv XX stolittia*. Ternopil : Dzhura.
2. Vinnichuk, A. (2023). Ukrainskyi istorychnyi roman: shliakhy stanovlennia ta rozvytku. *Ukrainska literatura: istorychnyi dosvid i perspektyvy*, 1, p. 44–47. <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2023-1-44-57>
3. Vinnichuk, A. (2010). “*Heroistvo musyt maty nahorodu*”. *Kontseptsiia istorychnoho mynuloho Ukrainy v romanistytsi druhoi polovyny XX stolittia*. Vinnytsia: TOV “Firma Planer”.
4. Vishcheniia, L. (2021). Do 100-richchia vid dnia narodzhennia Volodymyra Malyka. *Slovo Prosvity*, 7, p. 12–13.
5. Volynskyi, K. (1998). Uroky Volodymyra Malyka. *Literaturna Ukraina*, November 8, p. 7.
6. Dorofieieva, A. (2011). Khudozhnii prostir tetralohii Volodymyra Malyka “*Taiemnyi posol*”. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*, 16, p. 96–97.

7. Koziura, I., & Koziura, V. (2003). *Volodymyr Malyk: zhyttia i tvorchist.* Poltava : ASMI.
8. Maksymenko, H. (2013). Zahalnoliudski ta natsionalni tsinnosti u dzerkali tvorchosti Volodymyra Malyka. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 8, p. 52–58.
9. Malyk, V. (2009) *Kniaz Kyi : roman.* Kharkiv : Folio, 539 p.
10. Nechaiuk, L. (2021). Obrazy-antypody v istoryko-pryhodnytskomu romani Volodymyra Malyka “Kniaz Kyi”. *Hrani*, 2, p. 115–120. <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-2/21>
11. Prylipko, I. (2021). Istorychna beletrystyka XX – pochatku XXI st. In: *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Dodatkovyi tom. Kn. 1.* Kyiv : Naukova dumka.
12. Malyk, V. (2020). *Spohady. Lysty do brata i druha* (Vols. 1–3). Poltava : Inter Park.
13. Fedorenko, O. (2016). Kozatska tematyka v ukrainskii romanistytsi druhoi polovyny XX st. *Mova i kultura*, 19(III), p. 207–211.
14. Filonenko, S. (2017). *Misiia zdiisnenna : populiarna literatura u dzerkali krytyky.* Melitopol.
15. Filonenko, S. (2011). *Masova literatura v Ukraini: dyskurs / gender / zhanr.* Donetsk : LANDON–XXI.

УДК 82-92:821.161.2

DOI <https://doi.org/10.31652/3041-1084-2026-7-03>

**Картографія мандрівки-втечі в часопросторі казкової повісті «Втеча звірів,
або Новий бестіарій» Галини Пагутяк**

**Mapping the Journey-Escape in the Chronotope of Halyna Pahutiak's
Fairytale Novella "The Escape of the Animals or The New Bestiary"**

Дибовська Олеся Володимирівна,

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри початкової освіти

та освітніх інновацій

Карпатського національного університету

імені Василя Стефаника

orcid.org/0009-0009-8728-0167

olesia.dybovska@cnu.edu.ua

Надійшла до редакції : 05 березня 2026 р. Схвалено до друку 16 березня 2026 р.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню топосів-маркерів, що представляють художній світ у картографуванні казкового часу та простору, зокрема дому, лісу та дороги. Здійснено аналіз макросвіту країни й мікросвіту героїв казкової повісті «Втеча звірів, або Новий бестіарій» Галини Пагутяк. Особливу увагу зосереджено на репрезентації в тексті мандрівки-втечі, яка втілюється у віддаленні героїв від природи і наближенні до міста.

Ключові слова: картографування, літературна казка, казкова повість, часопростір, топос.

Abstract. The article explores topoi functioning as spatial markers that represent the artistic word in the mapping of fairytale time and space, particularly the home,